

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובידורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 128

פרשת שמות

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. תאריך: 15.7.75150494 פקס: tameytora@gmail.com

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. תאריך: 15.7.75150494 פקס: tameytora@gmail.com

דיוקים ודקדוקים

ו' ג': נודעתי - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא נודתי, או לקרוא נודעתי בפתח העי"ן. וכן הוא להלן ה': שמתתי. ולהלן ח' ד': העתירו. ולהלן ח' ה': אעתי. ולהלן ח' כ': ה' העתירתי. ולהלן ח' כ': ויעתר. ולהלן ט' ט': אבעבעת. ולהלן ט' ל': ידעתי.

ו' ו': והוצאתי, והעלתי, וגאלתי - הטעם מלרע בתי". וכן הוא להלן ז': ולקחתי, ולהלן ח': והבאתי.

מעבדתם - הדלי"ת בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא מעבדתם בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים.

ו' ז': לא-להים - האל"ף לא נשמעת, ונקרא ללהים*.

ו' ח': וליעקב - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח*. וכן הוא להלן ז' כ"ט, ח' י"ז: ובעמק. ולהלן ח' ד', ח' כ"א, ט' כ"ז: ולאחר. ולהלן ח' ה': ולעמך.

ו' י': אל-פרעה - הרי"ש בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא פרה. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית*. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: שמעון.

* הכלל הוא, שבשם אדנות ואלקות, אם באה לפנינה אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפנינה אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, ועל ידי זה מתארכת התנועה ונשמע כעין אל"ף (וסמנך, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס).

² ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

³ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנינה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מלך במקום מלך, שמון במקום שמעון, ויג במקום ויגה). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגש).

⁴ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (אח האותיות כ"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא (וכ"כ מנחת שי' במדבר א' ג', ח' ו'), ומוכח שהלמ"ד שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רמ"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'). וכן כתב להדיא ר"י חיוג' (שלשה ספרי דקדוק, עמ' 130), שהלמ"ד שבתבות הלוי בשווא נח. ובסידור ר' שבתי סופר (תפילת שבת, משנת השיר שהלויים היו אומרים) כתב שהלמ"ד בשווא נע, ואף כתב שמהרש"ל בסידורו ניקד את הלמ"ד בחטף פתח, דהיינו שהבין ג"כ שהשווא נע. וכנראה מכיון שבספריהם היה מתג, לא חילקו, והסיקו מכך שהשווא נע.

¹ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה. ואע"פ שכאן מופיע מתג לפני המ"ם, תיבת 'המקדברים' מופיעה במסורה המונה את היוצאים מן הכלל שנקראים בשווא נח למרות המתג. אך כיון שתיבה זו כתובה פעמיים במקרא (כאן, ובדברי הימים ב' ל"ג י"ח), והמסורה מונה רק אחד מהם ביוצאים מן הכלל שהשווא נח, ואילו במקום השני השווא נע כדני, ובחלק ממקורות המסורה משמע שכאן השווא נח (שכתוב ברשימת היוצאים מן הכלל "הם המקדברים"), ובחלקם משמע שבדברי הימים השווא נח, וממילא כאן השווא נע (שכתוב ביוצאים מן הכלל "ויתר דברי נקשה", והוא הפסוק בדברי הימים), יש מקום להסתפק היכן השווא נח, והיכן נע. וכיון שבכל כתבי היד המ"ם מנוקדת כאן בשווא לבד, ולא בחטף פתח, נראה שכאן השווא נח, ובדברי הימים נע. וכן מוכח מכתר ארס צובה בו מנוקדת המ"ם בדברי הימים בחטף פתח, ומוכח ששם השווא נע, וכאן השווא נח.

² והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עמה, אתה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באת ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פדחצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יתה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גבה, יציה, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

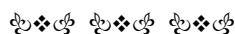
2

ט' כ"ט: אֶת־הָעִיר - יש להקפיד על הגייה נכונה של ה"א, שלא ישמע שקורא אָעיר באל"ף.

לֹא יִהְיֶה־עוֹד - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לֹא־יִהְיֶה עוֹד.

ט' ל': תִּירָאוֹן - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא תִּירָאוֹן בשווא נח, משנה משמעות ללשון ראייה.

מִפְּנֵי - הפ"א בדגש, והשווא נע.

מעבדיו ומעמו, בעוד שפירושו שיסור מחר גם מפרעה וגם מעבדיו ומעמו.

ח' כ"ח: גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים גַּם־בַּפֶּעַם הַזֹּאת.

ט' ב': מִחֲזִיק בָּם - הטעם מלרע בזי"ן.

ט' ד': מִכָּל־לִבִּי יִשְׁרָאֵל - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים מִכָּל לִבִּי־יִשְׁרָאֵל.

ט' ו': מִמִּחֲלֹת - יש אומרים שהמ"ם בקמץ קטן", ויש אומרים שהמ"ם בקמץ גדול".

ט' ז': עַד־אֶחָד - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים עַד אֶחָד.

ט' ט': עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים עַל־כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

ט' י"ד: אֶת־כָּל־מִגְפָּתִי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת־כָּל מִגְפָּתִי.

ט' ט"ו: עֵתָּה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֶתָּה באל"ף.^א וכן הוא להלן.

ט' ט"ז: הָעֵמֶד־תִּיךְ - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^ב, למרות הקושי^ב. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא הָעֵמֶד־תִּיךְ. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא הָעֵמֶד תִּיךְ. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרואה בשווא נע.

ט' י"ז: עוֹדֶךָ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אוֹדֶךָ באל"ף^ב.

שְׁלָחֻם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ט' י"ח: הַנֶּסְדָּה - הה"א לא נשמעת, ונקרא הַנֶּסְדָּב^ב.

ט' י"ט: עֲלֵהֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף^ב.

ט' כ"ג: וַיֵּץ - האל"ף לא נשמעת, ונקרא וַדְנִי^א.

ט' כ"ח: וַאֲשַׁלְחָה - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה.

וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

כא ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

כב הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

כג וכתב רד"ק (יחזקאל ט"ו מ"ה, מכלול כ"ו ע"ב) שהה"א היתה ראויה להיות במפיק, אלא שנחה כמו שמצאנו פעמים נוספות שראוי להיות במפיק ונשמט המפיק (כגון: ותחמקה בחקר ובנפת, שמות ב' ג'. ועוד). וכן כתב כאן יהב"י הנקדן בעין הקורא. ולפי זה הקורא כאן 'הַנֶּסְדָּה' במפיק, לא שינה משמעות.

י" שדרך האות הקודמת לחטף, להינקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (מקתרת), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

י" כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

כ כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף.

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

❖ חילופי נוסחאות ❖

ז' ז': וְאֶהְיֶה / (וְאֶהְיֶה)

האל"ף ללא מונה – בכתיבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו, ט"א ט"ב ט"ג ט"ה
ט"ז ט"ט ס"י ס"ב ס"ד ס"ו ס"ז, א"ג א"ד א"ו א"ז א"ט. ~ ובדפוסים:
קסוטו, קורן, בריואר.

האל"ף במונת – בכתבי היד: ס"ו ס"ח סי"א, א"א א"ב א"ה א"ח א"י. ~
ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג.^{כד}.

ז' י': וַיַּעֲשׂוּ לָזָן / (וַיַּעֲשׂוּ-לָזָן)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו, ט"ז, ט"ח, ט"ט, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"ז ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג², קסטו, ברויאר.

במקפ – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ח סי"ג, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ז א"ח א"י. ובדפוסים: רוו"ה¹², קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.¹³

ז' כ': וַיִּהְיֶה כֵּן / (וַיִּהְיֶה כֵּן)

הה"א במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן נכון לפי כללי הטעמים^{כח}.

הה"א במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטון, קורן.

ט' ו': מַמְחָרָת / (מַמְחָרָת)

מ"ם שניה ללא מונח – בכתבי היד: טא סכט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א
 ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז
 ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא. ~
 ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שיל.

מ"ם שניה במונח – בכתבי היד: א"א א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ט' כ"ג: וַתֵּלֶךְ אֵשׁ / (וַתֵּלֶךְ אֵשׁ)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ט ס"י. ~
ובדפוסים: מק"ג, קסוטו, ברויאר.

במקף – בכתבי היד: ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט, א"א
א"ב א"ד א"ה א"ח א"י. ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~
וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

כ"ח ע"פ כללי הטעמים, כאשר הר"ל תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווה בלבד, יבוא מרכא במקום הראוי למתג (כלל זה מובא בדקדוקי הטעמים, עמ' 20). רבינו חם, שיר אקולס ל' מגן עיר אלבי, ע"פ טעם הר"ל, ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר ע"ב טעם, שער התביר, רמז הקדק, דרכי הקדוק והנתיבות, שער הנתיבות, טעם חבירי ובעוד מקדקים).

ובכתבי היד אכן מוטעם במקומות אלו במרכא, כראוי ע"פ כללי הטעמים, אך מחמת שבכתבי היד יש דמיון רב בין מרכא למתג וההבדל ביניהם כמעט ואינו מורגש, טעו מדפיסים רבים והדפיסו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל ביניהם ניכר, שמתה הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ורו"ה הביא כלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), אך למרות זאת בחומשים שהדפיס הטעים בדרך כלל במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

לענין מעשה, כיון שכלל זה ברור ומוסכם, ואף בכתבי היד הטעמים כן, ומקור ההטעמה במתג בטעות בלבד, אין ספק שיש להטעים במרכא ולא במתג. ואכן בתנ"ך ברייאר הדפיס בכל מקומות אלו במרכא ולא במתג.

כט וכך בכתר ארס צובה עצמו במקומות שנשתמר (בגון: שופטים ו' ל"ח) מוטעם ממחרת בזקף ללא מונח.

^ל וכתבו כן אף במקומות נוספים בהם מופיעה תיבה זו ומוטעמת בזקף קטן (בראשית י"ט ל"ה שמות ל"ב ו', שם ל"ב ל', במדבר י"ז ו').

^{יד} לגבי מונח הבא בתיבה המוטעמת בזקף קטן, הכלל הוא שאם יש בתיבה מקום הראוי למתג, שלא באות הראשונה, יבוא מונח תמורת המתג, אך כאשר הזקף בא אחר חטף, והתנועה הראויה למתג היא לפני החטף, ומנוקדת בניקוד החטף, לא יבוא מונח במקום המתג (טעמי המקרא ל"ח בריאה, עמ' 101-102).

ולכן כאן אע"פ שהאות שלפני החטף ראויה למתג, לא יבוא מונח תמורתו.

כֹּה וּבִגְלוֹיֹן צִיֵּין שִׁישׁ סִפְרִים הַמְטַעִימִים וַיַּעֲשׂוּ-לָן בַּמֶּקֶף.

יב בספרו משפטי הטעמים (דף ס"ג ע"א) הביא ר"ה בשם יהב"י (עץ הקורא בראשית מ"ב ב'), שכל וַיַּעֲשֶׂה־ן מוקף חוץ ולא יעבור. וכתב על זה ר"ה שכל ספרינו מסכימים לזה בכל המקומות, חוץ מכאן שבספרינו הוא במונה, ואכן יהב"י כתב כאן בעין הקורא שגם כאן בספרי ספרד הזקנים הוא במקף. עכ"ל.

ויש להעיר על דבריו, שיש מקום נוסף שספרינו אינם מסכימים לזה, והוא ביהושע י' כ"ג, שגם שם אינו מוקף (ואף בתנ"ך קורו שהטעים כאן במקף בעקבות ר"ה, הטעים שם במונה כשאר הספרים), וכנראה שבספרים שהיו לפני יהב"י אכן היה מוקף גם שם.

ולדין יוצא שמתוך ט"ו פעמים בתנ"ך בהן כתוב הצירוף 'וַיַּעֲשׂוּ כֵן', י"ג מוקפים, ובשני מקומות תיבת 'וַיַּעֲשׂוּ' מוטעמת ואינה מוקפת, ובשני מקומות אלו ההטעמה היא בזקף קטן. וניתן לנסח כלל שכל 'וַיַּעֲשׂוּ כֵן' מוקף, למעט כאשר מוטעם בזקף, שאז אינו מוקף אלא מוטעם במונח.

^{כז} בכתב היד ס"ט מוטעם וַיַּעֲשׂוּ־לָהֶן במונח ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.